

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשס"ט

פרשת יתרו

א. אור החיים .

פרק יח' פסוק כג':

כג) **אם** את הדבר וגו' וצורך וגו'. צריך לדעת כונת אומרו וצורך, אם להמליך בגבורה הוא אומר, כבר אמר לו כן פעם אחת דכתיב (פסוק י"ט) איעצך ויהי אלהים עמך, ומה צורך בכפל הדברים. ואולי שנתפסן לומר לו תשובה על מה שיטען כי סוף כל סוף הוא מונע מעצמו המצוות ואין ממדת הצדיקים להקל מעליהם המצוות הגם כי ייעף וכי יגע כי אדם לעמל יולד (איוב ה') בעמלה של מצוה, לזה אמר אליו וצורך אלהים וגו' פרוש כי הנה ידוע הוא עצם הכח אשר יצטרף לאיש נביא, וצא ולמד ממאמרי דניאל (דניאל י') בדבר אליו מלאך ומנה תשכיל לדברות אל, ולזה תמצא שאמרו ז"ל (נדרים ל"ח.) אין נבואה שורה אלא על גבור, והן אמת כי משה זכך גופו ולא יארע לו התשות כח, אכל על כל פנים לא

יכול להתאזר כל כך כשיהיה חלש בטבעו. ולזה אמר אליו כי יותר במצוה זו שיכולה להתקיים על ידי אחרים כדי שיקים מצוות הנבואה שאינה יכולה להתקיים על ידי זולתו, והוא אומרו אם את וגו' וצורך אלהים פרוש כאשר יצורך אלהים המצוות אשר הוא מצורך בהודעת התורה והמצוה תוכל עמוד בהם פרוש יהיה כך כח לעמד בהם. ואולי כי דקדק לומר לשון עמידה לומר כי יהיה בו כח לקבל הנבואה מעמד כאומרים ז"ל (והר ח"א קע"א.) כי שאר הנביאים היו נופלים על פניהם מה שאין כן משה דכתיב ונצבת לי שם וגו' (שמות ל"ד ב') פה עמד עמדי (דברים ה' כ"ח.) ולזה אם לא יקל מעליו זה יהיה לו סבה שיגרע מצדיק עינו חס ושלום ולא יוכל עמוד:

שאלות

1. מה קושי אפשרי מוצא כאן כרשננו?
2. אינה סוף קושי זה?
3. תשובת כרשננו היא במחוינות: "ואולי" התוכף לעצמך למה?
4. מה בדיוק צונה כרשננו על כל זה?
5. ויתור על מוצוה שיכולה להצעות על ידי אחרים - איך זה מסתדר?
6. כמה ההקלה כאן באה לסייע למה?

* * *

ב. מדרש רבה .

ז. אָנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ - מִלֶּךְ בְּשֵׁר וְדָם בּוֹנֵה פְלִטִין, שָׁמָּה יְכוּל לְהִזַּח אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ?! אֲנִי אֵינִי כֶּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה מו.ד) 'אֲנִי עֲשִׂיתִי וְאֲנִי אֲשָׂא וְאֲנִי אֶסְבֵּל וְאֲמַלֵּט'. 'אֲנִי עֲשִׂיתִי', שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג. כא) 'וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ, וְאֲנִי אֲשָׂא' - (שם ב. טו) 'וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם'. דְּבָר אַחֵר: 'אֲנִי עֲשִׂיתִי' - (שם ו. ז) 'כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם', וְאֲנִי אֲשָׂא לְנֶחֱם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ז. טו) 'וַיִּסְגֵּר ה' בְּעֵדוֹ, וְאֲנִי אֶסְבֵּל', שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יא. ה) 'וַיִּרְדּוּ ה' לְרֵאשִׁית אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגִדָּל', וְאֲמַלֵּט לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם טו. ז) 'וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר

יתרו

הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים. דְּבַר אַחֵר: 'אֲנִי עֲשִׂיתִי לְיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: (דברים לכו.)
'הוּא עָשָׂךְ וַיִּכְנֹדְךָ, 'וְאֲנִי אֶשָּׂא, שְׁנֵאמַר: (שמות יט. ד) 'וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי
נְשָׂרִים, 'וְאֲנִי אֶסְבֵּל בְּעֵגֶל, 'וְאֶמְלֵט, שְׁנֵאמַר: (במדבר יד. כ) 'נִיאמַר ה' סְלַחְתִּי
בְּדַבְּרְךָ.

אלות

1. המדרש פלפנינו מביא רעיונות פילוסופיים על דרכי הקב"ה, מה מצא המדרש פתחות דברים אלה דוקא כאן?
2. מה המשפחה הראשונה רוצה לפלפלנו?
3. מה מונחם של: "ציתי וקא" לפי זה?
4. הקטע של "דבר אחר" הראשון מסביר את ארבעת המושגים: ציותו, אקא, אספול, אפול. התוכן להסביר?
5. הקטע של "דבר אחר" השני שונה מן הראשון, איך הוא מפרש את המושגים הנ"ל?
6. מהו ההבדל העקרונות בין שני סיוטים אלה?

* * *

ג. תורת משה - האלשיך.

פרק כ' פסוק יב': כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימך

על האדמה אשר יי אלהיך נתן לך (כי"ב).
 לעומת מאמר תדשא הארץ וכו' ותוצא הארץ וכו' אשר זרעו בו למינהו. צוה הקב"ה בן יכבד אב אשר זרעו בו למינהו גם הוא. וענין הכתוב, הוא לומר, הלא צויתך ענין השבת, וזכרתי לך ענין ששת ימים עשה ה' וכו' וביום השביעי כו'. שהוא למען תזכור, כי שיתא אלפי שני הוי עלמא וכו', וכי תעשה כל עיקר ענייניך על עולם שכולו שבת, ולא על ענייני העולם הזה. אמר עתה, כבד את אביך וכו'. לומר, אם היה כל ענייניך טוב העולם הזה, לא היה לך לכבד אביך ואמך. כי הנה היצור לך שהביאוך מהעולם העליון אל עולם ההפסד הלו. אך אחר שהודעתך שתדמה לקונן על ידי השבת. ושתדבק בו בעשותך עיקר מהעולם העליון, כי תעשה כמעשהו, להיות עמו לעולם הבא. אם כן ראוי וחיוב הוא לך תכבד את אביך ואת אמך. לא בבחינת העולם הזה, רק למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לישראל בייחוד, היא ארץ העלינה. כי בהביאם אותך אל העולם הזה, תקנה ה' העולם הבא. או ירמוז, שלא תכבד על בחינת שהביאוך לעולם הזה ליהנות ממנו. רק למען על ידם יארכו ימך על האדמה וכו', היא העולם הבא, כד"א (ישעיה ס כא) לעולם ירשו ארץ. וכקבלתם ז"ל (סנהדרין צ א) כי על עולם שכלו ארוך ידבר. שעל ידי שהביאוך לעולם הזה תקנה העולם הבא.

עוד רמז מעין זה. והוא, כי הלא תאמר כי הנה שלשה שותפין באדם, אביו ואמו והקב"ה. נמצאו, שתי ידות בן מצד החומר, ואחד מצד הנפש. והנה כלל גדול בדינו, כי אחרי רבים להטות. ואם כן איפה, ישיאך יצרך לומר, נלכה נרדפה אחר ענייני החומר, כי הוא הגובר. לדמות אל אבינו ואל אמנו אשר ילדנו. אך כאמור אלינו יצרנו הרע הדבר הרע הזה, זאת נשיב אליו, כי הלא גם זומרנו מעשה אלהים

הוא. כי הוא עשנו עפר מן האדמה, כדבר שנאמר ויצר ה' אלהים עפר מן האדמה וכו'. ואם כן איפה, גם מצד החומר, לו יתברך אנחנו. ואחריו נמשך, ללכת אחריו ולדבק בו. כאשר כתבנו פרשת קדושים, על מאמרם ז"ל (יבמות ה ב) אם יאמרו לך אביך ואמך חלל שבת אל תשמע לו, כי הנה אביך ואמך חייבים בכבודי. שרצו לומר בנועם מאמרם, כי ממצות שבת נלמד לעשות עיקר מהחלק אשר בנו מאתו יתברך, ולא מהשני חלקים אשר בנו מאב ואם. כי הלא מצות שבת הוא זכר למעשה בראשית. אשר שם, גם החומר אשר בנו מאבינו ואמנו, לה' הוא. אשר צבר עפר, ויעש את אבינו הראשון מעשה ידיו, וממנו נמשכנו. ואם כן איפה, גם מפאת החומר אנחנו חייבים ללכת אחריו. כי בענין שבת, שהוא חידוש העולם, שם היתה יצירת אדם וחווה, שלא על ידי איש ואשה, כי אם כלם מעשה ידיו יתברך. ואם כן, אין לך לומר כי שלשה שותפין באדם וכו', ותחוייב לקיים מצוותם. כי השני שלישים שלהם והשליש של הקב"ה, הכל לה' הוא. כי הנה גם חומרם, כולו לה' הוא. כי הוא ברא את אדם ואשתו מן האדמה, נמצא, כי גם חומר אביך ואמך לו יתברך הוא. ועל כן כולם חייבים בכבודו יתברך. ועל כן, כהתימו לדבר שמירת שבת על מה שששת ימים עשה ה' וכו'. שהוא חידוש העולם. סמך ואמר כבד את אביך וכו', למען הזכירך כי גם חלקם לה' הוא מאז.

3/

יתרו

לוח

1. פרשנו מוה מלוות כיבוד ההורים לציווי קריאת הצמחים, איך הוא מקשר זאת ומה לפי זה המסקנה שלו?
2. כמה השבת הנה שונה ולמה בכל זאת עלינו לכבד הורים?
3. השבת מביאה לצולטס הפא - איך ומה הרציון?
4. למה ענין המלוואה של שני חלקים לצומת חלק אחד אינה נכונה - לדעתו?
5. לפי זה שלוש החלקים כולטס הם מן הקב"ה, בצצט מה זה משנה?
6. מהי דעתו בקטע האחרון?

* * *

ד. תוספת ברכה

פרק כ' פסוק יב':

כבוד את אביך ואת אמך (כ' י"ב)

אבל על האהבה להורים אין צויה והטעם פשוט. משום דאברהם וצאן מהרגשת הלב, ואם הלב לא יחוש אהבה, לא יועיל צויה ורק על כבוד שייך צויה מפני שזה יתיחס למעשה, ועל המעשה אפשר לצות אף שהוא נגד רגש הלב, ועל כן אמרו בגמ' קדושין (ל"א ב') איזהו כבוד, מאכיל ומשקה ומלביש ומכניס ומוציא - תפס כל הדברים שאפשר לעשותם גם בלא רגשות הלב לאהבה, אך מפני החובה והמצוה, כבוד הוריהם וכו' וכו' וגם י"ל דזו היא הכונה מ"ש בשבת (ל"א א') בנשבות הלל להגר על הפסוק ואהבת לרעך כמוך - מה דעלך סני לחברך לא תעביר, ולא נתבאר למה נראה לו להוציא הלשון מפשטי: ואהבת לרעך - אהבה ממש, אך מפני שרגש האהבה מסורה ללב, ואי אפשר לצות על זה, לכן פירש במניעת מעשה הרע דזה אפשר להוציא, כמו שבארנו. ועם סברא זו יתבאר במס' יומא (פ"ו א') על הפסוק בקריאת שמע, ואהבת את ה' אלהיך, עשה דברים שיתאהב שם שמים על דרך, שיהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידו חכמים ויהא משאו ומתנו נחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, ראוי פלוני שמד תורה כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו וכו'. ולא נתבאר למה חלה כל זה בלשון ואהבת את ה' וכו' ראו להוציא הלשון ואהבת מפשטי, שתאהוב את ה', אהבה ממש, תשוגת ל' המדת נפש, אך הוא שאמרנו כי על האהבה עצמה אי אפשר לזוות, וגם לא יונח עלי ענין צויה בהכרח, אחרי כי היא באה עפ"י רגש הלב, ואם הלב לא יחוש אהבה, לא יועיל צויה ולכן פירשו דמוסב על מעשים עשי פיהם יתאהב שם שמים על הבריות, כדמפרש, ועל מעשים שייך צויה.

וגם נראה מכאן (עפ"י באור זה) יסוד למה שכתב הרמ"ע ביו"ד הלכות כבוד אב, סוף סימן ר"מ בשם מהרי"ק, שאם הבן רוצה ל' שא אשה ואביו מודה בו בזה, אין הבן מחייב לשמוע בזה להאב, ולא נ"א טעם הדבר, עיי"ש בבאורי הגר"א. וי"ל שצ"ל להבין שם שמים על דרך, שיהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידו חכמים ויהא משאו ומתנו נחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, ראוי פלוני שמד תורה כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו וכו'. ולא נתבאר למה חלה כל זה בלשון ואהבת את ה' וכו' ראו להוציא הלשון ואהבת מפשטי, שתאהוב את ה', אהבה ממש, תשוגת ל' המדת נפש, אך הוא שאמרנו כי על האהבה עצמה אי אפשר לזוות, וגם לא יונח עלי ענין צויה בהכרח, אחרי כי היא באה עפ"י רגש הלב, ואם הלב לא יחוש אהבה, לא יועיל צויה ולכן פירשו דמוסב על מעשים עשי פיהם יתאהב שם שמים על הבריות, כדמפרש, ועל מעשים שייך צויה.

סאלסו

1. אינה קושי - המצריק ביאור, מוצא פרשנו בקטע הראשון?
2. למה לא יפרש כאונן - אופן-לדלד?
3. מהו חידושו בקטע השני ולמה רק צתה הודו כי ה' נלחט להט?
4. פרשנו מסביר למה אין ציווי על אהבת הורים, מה נ'מוקיו?
5. איך דברי הל"ל המצוטטים מסייעים לו?
6. פרשנו מביא סיוע לדעתו מצנין קריאת שמע וקבלת צול מלכות שמים, איך זה דומה?
7. רציון מהפכני מביא פרשנו למה אין האב ראשי לככות דעתו על בנו מצנין שידוק, מהו?
8. מה קרה עם ר' אבין ומה היא פטור ומה היה חייב בכל זאת?
9. התוכל למוצא חוט מקשר, מהו הרציון בכל הקטע עלנו?

* * *